

18. МЕЂУНАРОДНА ФИЛОЗОФСКА ШКОЛА

FELIX ROMULIANA

ЗАЈЕЧАР 31.08 - 03.09.2017.

ТЕМА:

**АНТРОПОЛОШКИ И ЦИВИЛИЗАЦИЈСКИ
ОПТИМИЗАМ И/ИЛИ ПЕСИМИЗАМ**

КЊИГА АПСТРАКТА

Организатори:
СРПСКО ФИЛОЗОФСКО ДРУШТВО
ИНСТИТУТ ЗА ФИЛОЗОФИЈУ И ДРУШТВЕНУ ТЕОРИЈУ
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРУ И ТУРИЗАМ „ЦЕКИТ“ ЗАЈЕЧАР

Покровитељ:

ГРАД ЗАЈЕЧАР

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ТЕМЕ

**АНТРОПОЛОШКИ И ЦИВИЛИЗАЦИЈСКИ
ОПТИМИЗАМ И/ИЛИ ПЕСИМИЗАМ**

Питање о човеку или људској природи је једно од носећих интересовања у историји филозофије. Питање без кога би и филозофија тешко имала смисла. Можемо рећи да се питање о људској природи садржи у питању о смислу људског бивања које рефлектује филозофија у својим почецима. „Упознај себе“ порука је у *пре - сократовској* Грчкој која је дочекивала посетиоце у пророчишту у Делфима.

Спознати себе као човека јесте дубоко лично питање али не и приватно јер се упознаје кроз то питање оно родно (биће) у човеку, по претпоставци заједничко свим људима.

Да ли се онда може питати и доносити закључци о људима уопште? Да ли оптимизам може да се темељи на идеји да су сви људи у суштини исти или бар да имају много тога заједничког?

И обрнуто, да ли се песимизам темељи на идеји да се људи и сувише разликују међу собом односно да имају мало тога заједничког?

На та размишљања се може наклонити и замисао о људима како се они понашају у стању које можемо заједно са Хобсом и Локом да назовемо *природним*. За првог се обично каже да је имао песимистички поглед на људску природу за разлику од оптимистичког сагледавања Џона Лока.

Природан човек по претпоставци не поступа доминантно рационално већ према инстинктима, према садржајима своје примитивне свести која га једва разликује од животиња. Слобода се испоставља као облик такве, природне тежње за испољавањем (себичне) унутрашњости налик детету (у наше време изучавано у психологији одрастања).

У ком смислу онда можемо говорити онда о људској природи уколико слобода одређује њену нерационалну унутрашњост? Да ли постоји нешто вишег реда што можемо називати људском природом или је то мисаони конструкт којим приступамо одређењу људског бића када трагамо за поменутиим родним својствима.

Из тога произилазе како аксиолошка тако и етичка питања. Ако не можемо говорити о дубљем значењу људске природе како можемо поступања у људском свету вредновати према уважавању људскости. То се свакако односи и на морална поступања јер разумевање људске природе ствара контекст оријентације у моралном просуђивању које превазилази не-рефлексивну природу интереса (инстинкта).

Није реч само о отварању могућности за тзв. морални релитавизам већ и о различитим облицима нихилизма као и одсуства саосећајности (емпатије). Све у духу онога што је Достојевски у својим романима предвидео, да ће доћи време у коме ће бити *све допуштено*.

Са друге стране, уколико прихватимо конструктивистички приступ људској природи суочићемо се са различитим облицима рационалне екстраполације тог појма у схватање људског друштва па и цивилизације. Једно од таквих појава у историји филозофије је и схватање француских материјалиста који су видели људску природу налик рационално објашњивом механизму (*deus ex machina*). То није само изродило *механицизам* у схватањима природних наука већ и поглед на људско друштво уопште па и на цивилизацију.

Тиме је отворена и могућност идеологизације тих конструкција у унутрашњем структурирању рационалности уопште, као доминантног садржаја појма људске природе. Поглед на људску природу утиче на поимање цивилизације као организације живота људи према схватању која обележавају вредносне оријентације.

Схватање цивилизације као јединственог концепта сигнализира различита полазишта у односу на схватања цивилизације као плуралистичког концепта. Универзалистички концепти људске природе су стога компатабилни са формирањем схватања о јединственој цивилизацији људског рода а у филозофско-политичком смислу са схватањем о *глобалној цивилизацији*.

Оне концепције које сматрају да се и људска природа обликује према културно – историјским особеностима компатибилне су са плуралистичким схватањима цивилизације односно да нема места или оправдања за схватања о могућности остварења глобалне цивилизације.

Поставља се и питање да ли је нужна веза између универзалистичких концепата цивилизације и рефлексије умности људске природе. Или је реч о рационализацији и Ума и људске природе.

Да ли је тиме обележен оптимистички приступ који нпр. тежи утопијској слици о јединству човечанства у благостању? Или се испоставља да се ради о песимистичкој концепцији која води уништавању људске природе у име наводне усређитељске цивилизације? Да ли песимизам и оптимизам и сами лако мењају места у различитим облицима и употреби таквих концепција?

И супротно томе, у случају прихватања плуралистичког концепта цивилизације да ли можемо очекивати стални сукоб цивилизација (Хантингтон) или има више места за оптимизам уколико плуралистички концепт излази у сусрет *полицентричном* глобалном поретку спречавајући доминацију било кога односно стварању монолитног - од раније познатог *новог светског поретка*.

Према свему реченом, тема *Антрополошки и цивилизацијски оптимизам или песимизам* је изузетно актуелна управо данас јер је даља будућност света крајње неизвесна. Наводно хуманитарне војне интервенције које изазивају терористичке активности и велику избегличку кризу (масовни одлазак миграната на Запад), дубока нетрпељивост између великих сила и светска економска криза – све то подсећа на предворје новог глобалног рата у којем може бити употребљено и нуклеарно оружје.

С тога по многима, над светом виси „Дамоклов мач“ самоуништења.

Овом радикалном песимизму супростављају се они који сматрају да данашњи свет клизи ка новој равнотежи коју одликује полицентрични модел односа међу државама и који ће омогућити динамичку равнотежу између главних светских актера.

Проф. др Миленко Бодин

ПРОГРАМ

18. Међународне филозофске школе
Felix Romuliana
Зајечар, 31. август - 03. септембар 2017.

- 31. 08. 2017. 18.00** Археолошки локалитет **Felix Romuliana**
УВОДНО ИЗЛАГАЊЕ
Миленко Бодин Пред-поставке питања о цивилизацијском оптимизму и песимизму
- 01. 09. 2017. 10.00** ПРЕПОДНЕВНА СЕСИЈА - Велика сала градске управе Зајечар
Мирко ЂошеВСКИ Идеал хуманог друштвеног поретка и антрополошке могућности
Вихрен Бузов The collapse of Great Ideologies - Perspectives for the Future of Humankind"
Иван Младеновић Либертаријански патернализам
Миша Кулић Филозофија и неолибералне консеквенце стварања прекарног рада и културе
Зоран Видојевић Недостатак претпоставки за надмоћ историјског оптимизма
Горан Рујевић Оптимизам научне идеологије
- 01. 09. 2017. 16.00** ПОПОДНЕВНА СЕСИЈА - Велика сала градске управе Зајечар
Зоран Аврамовић Демократија и људска права извори савременог песимизма
Драган Проле Кафкина антропологија неправде
Миланко Говедарица Контрапродуктивност неограниченог хуманизма
Владимир Вулетић Да ли смо свесни антропоцена?
Ристо Солунчев Оптимизам човека и песимизам надчовека
Вања Суботић Дихотомија урођено / стечено и чомскијанско схватање усвајања језика
Ања Цмиљановић Кантов оптимизам у филозофији историје
- 02. 09. 2017. 10.00** ПРЕПОДНЕВНА СЕСИЈА - Велика сала градске управе Зајечар
Синиша Таталовић Можемо ли превладати глобалне сигурносне изазове?
Часлав Копривица Вјера, знање и срећа – на измаку. О троструком коријену модернога песимизма
Машан Богдановски Антички и модерни епистемолошки песимизам
Станко Благојевић Вавилонска јама и Пандорина соба – прилог критици антрополошког оптимизма и песимизма
Војислав Божичковић Објекти и мисли кроз време
Бранко Ромчевић Оптимизам контра-диспозитива (Агамбеново тумачење Фуцаултове биополитике)
Иван Нишавић Епикуров епистемолошки оптимизам

02. 09. 2017. 16.00 ПОПОДНЕВНА СЕСИЈА - Велика сала градске управе Зајечар

Александра Зорић и

Слободан Перовић

Александар Добријевић

Милијана Ђерић

Магдалена Стојмановић

Александар Остојић

Јелена Мијић

Софија Мојсић

Симулације, модели и индукција у науци

Жан-Мари Гијо о хипотезама оптимизма, песимизма и равнодушности природе

Право на живот: изазови утилитаризма преференција

Хусерлов и Хајдегеров диспут – Оптимистичка очекивања из будућности или стална заглављеност у садашњости

Фридрих Ниче - врхунац филозофског оптимизма

Детерминизам, могућност да се поступи другачије, и морална одговорност

Филозофско разматрање појма људске природе

03. 09. 2017. 10.00

Часлав Оцић

Драго Ђурић

Лазар Петковић

Славиша Костић

Александра Вучковић

Милош Ковачевић

ПРЕПОДНЕВНА СЕСИЈА - Велика сала градске управе Зајечар

Цивилизација: напредак или саморазарање

Милетски монизам

Да ли је психоанализа песимистичка?

Анатеизам Ричарда Карнија

Квајнова дилема: натурализам наспрам емпиризма и реализам наспрам антиреализма

Хијерархијска анализа личне аутономије и проблем манипулације

03. 09. 2017. 13.00

ЗАВРШНА ДЕБАТА - Велика сала градске управе Зајечар
Представљање Зборника излагања

17. Међународне филозофске школе Felix Romuliana 2016.

što usvajanje ekumenskog odgovora predstavlja problem za Kvajnov naturalizam, dok usvajanje sektaškog protivreči njegovim empirističkim i antirealističkim shvatanjima. Kvajn se kolebao između ova dva odgovora i nije najjasnije kojem se priklonio.

Planiram da izložim dva najuspešnija rešenja Kvajnov dileme, od kojih je jedno pružio Donald Dejdison, a drugo Rodžer Gibson. Dejvidson se opredelio za ekumenski odgovor, jer je smatrao da istinitost zavisi od jezika, a ne od teorija. On je ponudio rešenje prema kojem obe teorije možemo smatrati istinitim ukoliko se mogu predstaviti istim jezikom. Nasuprot njemu, Gibson pruža rešenje prema kojem se naturalizam shvata kao jedna globalna teorija koja u datom trenutku određuje šta ćemo smatrati istinom. Zbog toga što je nemoguće zastupati istovremeno više od jedne globalne teorije, Gibson smatra da je za Kvajna racionalnije da prihvati sektaški odgovor.

Nakon razmatranja oba rešenja, tvrdiću da bi za Kvajna bilo racionalnije da prihvati Dejvidsonovo i to iz dva razloga. Najpre zbog toga što nam ono omogućava da očuvamo i empirizam i (u nekoj meri izmenjen) naturalizam, dok nas Gibsonovo obavezuje da se u potpunosti odrekemo empirizma. Drugi razlog je taj što smatram da je Dejvidsonov odgovor više u skladu sa savremenom filozofijom nauke, koja je mahom lišena realističkih pretpostavki.

Miloš Kovačević

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

HIJERARHIJSKA ANALIZA LIČNE AUTONOMIJE I PROBLEM MANIPULACIJE

Pojam autonomije je centralni pojam deontološke teorije i tradicionalno je vrlo važan i gotovo nezaobilazan pojam u moralnoj i političkoj filozofiji. Ipak, unutar debate o ličnoj autonomiji, koja se razvila u proteklih nekoliko decenija, fokus nije na Kantovoj koncepciji autonomije prema kojoj je osoba autonomna ako je njeno htenje u potpunosti oslobođeno ličnih interesa i pokrenuto samo poštovanjem prema moralnom zakonu. Umesto toga, rasprava je zasnovana na više individualističkoj koncepciji ovog pojma prema kojem je osoba autonomna u odnosu na svoje želje ukoliko može da se identifikuje sa njima.

Individualistička koncepcija lične autonomije se razvila kroz teoriju o slobodi volje Harija Frankfurta i teoriju lične autonomije Džeralda Dvorkina, koje su tema prvog dela ovog rada. Koncepcija lične autonomije koju su Frankfurt i Dvorkin razvili naziva se hijerarhijskom analizom lične autonomije zato što podrazumeva da je osoba autonomna u pogledu želje A, ukoliko ima želju da ima želju A. Jedan od glavnih kvaliteta hijerarhijske analize lične autonomije, i razlog zbog kog je ostala dominantan oblik analize lične autonomije do danas, je taj što je proceduralnog tipa. To znači da je ovaj prisup u analizi lične autonomije vrednosno neutralan jer ne zahteva od osobe da ima neke određene vrednosti da bi se smatrala autonomnom. Vrednosna neutralnost hijerarhijske analize lične autonomije čini je pogodnim sredstvom za donošenje presude u raspravama između konkurentskih vrednosnih tvrdnji koje karakterišu savremena pluralistička društva.

Uprkos ovom i drugim kvalitetima, hijerarhijska analiza lične autonomije sa suočava sa nekoliko ozbiljnih prigovora. U drugom delu ovog rada ću razmatrati takozvani problem manipulacije. Frankfurtova teorija je čisto strukturalna i aistorična zato što se njome ne uzima u obzir način sticanja želje drugog reda, odnosno želje da se želi ili ne želi A. To ostavlja mogućnost za uticaje na osobu koji bi podrili njenu autonomiju. Dvorkin, sa druge strane prividno izbegava problem manipulacije uvođenjem uslova proceduralne nezavisnosti kojim se osoba štiti od uticaja koji su paradigmatični primeri narušavanja autonomije. Međutim, Dvorkinov doprinos nije teorijski zadovoljavajući zato što nije dovoljno da prihvatljiva analiza lične autonomije samo navede

nekoliko intuitivnih primera uticaja koji ogranicavaju licnu autonomiju, nego je potrebno i da ponudi razlog zbog kojeg se takvi uticaji smatraju opasnim po licnu autonomiju, odnosno da uspostavi nekakvu vrstu kriterijuma. Takav kriterijum bi nam omogucio da na osnovu njega procenimo granicne slucajeve u pogledu kojih se intuicije ljudi razilaze. Zbog toga je krajnji cilj ovog rada da se pristupi sistematično problemu manipulacije i doprinese određenju kriterijuma na kome će proceduralna nezavisnost biti utemeljena.

Магдалена Стојмановиќ

Филозофски Факултет, Институт за филозофију – УКИП, Скопје, Македонија

ХУСЕРЛОВ И ХАЈДЕГЕРОВ ДИСПУТ – ОПТИМИСТИЧКА ОЧЕКИВАЊА ИЗ БУДУЊНОСТИ ИЛИ СТАЛНА ЗАГЛАВЉЕНОСТ У САДАШЊОСТИ

Хусерелово биће је у целости редуцибилно на оно што се појављује. Појава нема свој извор надвор од себе, услов за могућност појаве је свест. Свест је концептуално разградива на суставене делове, јер сваки сегмент свести обавља одређену функцију. Временска свест региструје појаву у времену. Појава је описујење *Сада* у временској свести. Друге модусе времена су присутност трага појаве као што је прошлост, или је то очекивање везано за бућност у које је појава празна од содржине јер у том случају појава није откријена у претстави. Хусерелово биће је стално у оно Сада. Мада се Сада никада не односи на самоспознања познајног бића него је увек везано за оно што се спознаје а не за оног што познаје. Два кључна проблема које произлазе из Хусереловој схватања о временитости ће бити третирана.

Први проблем је: однос између промене као услов за схватање временост појаве и континуум или извор идентитета содржине појаве које Хусерл наводи у питању: *како је могуће да свој континуум посматрања прекинем два пута и кад опет отворим очи да пред собом видим исти овај зид? Ако је све промена, онда како ја везујем предходно опажени зид за онај опажени сада и оба опажајна елемента везујем са знаком за идентитет?*

Други је проблем односа између коначности и бесконачности времена, које Хусерл третира као део емпириског времена, како и смисао увођење нулта временске тачке. Ако је појава увек у Сада, онда дали је њено појављивање ограничено са почетком и краја појављивања и њена смена са другом појавом у низу или је мелодија која саставља тонове заправо егзепларизација схватања времена као бесконачно провлачење? Шта је нулта временска тачка и дали је она у вези са коначним или бесконачним временом? Је заправо друго питање из наведеног другог проблема које ћу се потрудити да одговорим.

Што се тиче Хајдегеровог ту-бића оно је у временитости зато што тражи своју позицију у свету. Међутим ту-биће се обликује преко схватања себе у трију модалитета времена. Из тог потфата произлази сталан осећај кривике, одговорности, но и осећај слободе. Осећај се слободе односи на схватању прошлих дела, као оно што је могло да буде другачије. Могућност, или потенцијалитет у квалити онога што -је и његово претварање у онога што -бих могло да буде, је темељ слободе које се везује за очекивања везана за будћности и ситуације које следе схватене као индетерминирани. Код Хајдегерово схватања временитости третирају се два проблема – први је однос простора и временитости инкарнирано у питање *Ако је фундаментална одредница бића временост, зашто она се онда егзистирајуће биће и његове онтичке карактеристике именују са ту-биће што је одредница за простор?* Други